

DE KRUISVLAG IN TOP

ZENDINGSVERTELBOEK
VOOR SCHOOL EN HUIS

UITGAVE VAN
FA H. H. KOK BZ
Z W O L L E

HOE MOERTINAH OP DE KONINGIN-WILHEMINASCHOOL KWAM.

INLEIDING:

De volgende schets zal waarschijnlijk het meest gewaardeerd worden door meisjes, die in de „mulo-klassen” wat meerdere ontwikkeling hebben opgedaan.

De invloed van de Christelijke school als een onderdeel van het zendingswerk komt er in uit.

Jogjakarta, of Djokjakarta, ligt op het zendingsveld „Midden-Java ten Zuiden”, dat bearbeid wordt door de Gereformeerde Kerken in Nederland.

De kleine Moertinah was opgegroeid in de Kaboepatèn¹⁾, dicht bij Jogjakarta. Het was een ruim Javaansch huis met groot erf. Haar vader was Regent en bekleedde een voorname positie. Hij was ook nog een verre bloedverwant van den Sultan, er stroomde dus vorstelijk bloed in zijn aderen, iets waarvan hij zich zeer wel bewust was. In de voorgalerij van zijn huis, waar altijd één of meer Javaansche bedienden neergehurkt zaten, stond de standaard, waarin, als teeken van zijn waardigheid, de pajongs (grootte zeildoeken parasols).

Als de Regent uitging, moest er altijd een bediende mee, die een dezer pajongs, die in gekleurde ringen zijn rang en stand aanduidde, achter hem aandroeg.

De Regent had, naar Mohamedaansch gebruik, meer dan één vrouw, en de kleine Moertinah had broertjes en zusjes, die wel denzelfden vader, maar niet dezelfde moeder hadden. Maar zij was de oudste van het troepje en haar moeder was de voornaamste vrouw, de Radèn Ajoe.

¹⁾ Woning van den Regent, binnen een ringmuur gelegen.

Moertinah had een prettig leventje. Haar vader en moeder waren goede menschen en hielden veel van haar, gaven haar mooie kleeren, gebatikte sarongs en kleurige baadjes, schitterende ooringen van zwart hout met diamanten, en sierlijke speldjes met juweelen om haar baadje dicht te spelden. Verder mocht zij altijd buiten loopen en spelen, allerlei heerlijke spelletjes onder de boomen van het groote erf. De groote dikke waringinboom met zijn langafhangende luchtwortels was haar lievelingsboom. Dan mocht zij helpen de beesten voeren, de kleine Javaansche paardjes met lang ponny-haar, de kippen met den mooien, grooten vechthaan, en de berkoetoe¹⁾ in de bamboe-kooi op den langen staak, die zoo mooi kon zingen. Het langst bleef zij altijd bij den béo, den zwarten vogel, die zoo knap kon lachen en praten, zelfs hoesten. Wat had zij een plezier gehad, toen de koetsier laatst de paardjes voor den wagen had gespannen en was komen voorrijden, terwijl vader heelemaal niet wilde rijden. De koetsier hield vol dat hij het bevel: „pasang karéta” (wagen inspannen) duidelijk geboord had. Toen had plotseling de béo hard gelachen net als een mensch en wel driemaal had hij geroepen: „pasang karéta.”

Maar moeder had al eens gezegd: „Kind, aan dat vrije leven komt weldra een eind. Na je achtste jaar moet je binnen de muren blijven. Dan kan je leeren koken, koekjes bakken en onze mooie, oude, Javaansche patronen leeren batikken.”

Op zekeren dag kwam er visite in de kaboepatèn, een jonge neef van den Regent met zijn jonge vrouw Soewarni. Moertinah had hooren vertellen, dat die jonge vrouw heel knap was, en dat zij Hollandsch kon spreken en schrijven, mooi naaien en handwerken, en toch net zoo goed koken als haar moeder en de moeders van haar halve broertjes en zusjes, want Soewarni was op school geweest.

Zij was ook zéér nieuwsgierig om met Soewarni kennis te maken en zou wel alles willen vragen van die school, als zij maar durfde.

Moertinah mocht als oudste dochter de gasten mee ontvangen. Met haar mooiste sarong, haar nieuwe baadje en de

¹⁾ Soort duif.

zilveren armbanden aan, de zwarte haren met veel klapperolie glad en glimmend achterover gestreken en van achteren in een wrong saamgeknoopt, waarin een geurige melatiebloem stak, zag zij er keurig uit, zooals het de dochter van een Regent betaamt. Aldoor moest zij er over denken, hoe zij aan Joe ¹⁾ Soewarni zou kunnen vragen van de school.

Toen vader en moeder aan de gasten het erf lieten zien met al de mooie boomen en de beesten, vertelde Joe Soewarni aan moeder, dat de school ook in een mooien tuin lag en dat de grootere meisjes nooit buiten wandelden, maar wel in den tuin zaten en speelden, net zooals de Javaansche adat voorschreef. Zij hoorde moeder vragen, hoeveel meisjes er waren en hoe jong zij er kwamen. En toen zei Joe Soewarni, dat er ook zulke kleine meisjes als Moertinah waren en zij vroeg, of vader en moeder Moertinah ook niet wilden zenden naar die school. Moeder dacht eerst, dat zij dan heelemaal Hollandsch moest worden, omdat het een Hollandsch-Javaansche school was met een Hollandsche juffrouw aan het hoofd. Maar Joe Soewarni vertelde, dat dit niet zoo was en dat zij zelf ook heelemaal echt Javaansch gebleven was. Het was een heerlijke school, er gingen alleen maar deftige prijaji ²⁾ meisjes en de juffrouwen waren zoo vriendelijk en hartelijk met de meisjes. Nu zij reeds getrouwd was, mocht zij nog altijd terug komen en er zelfs logeeren, als zij wilde. En iedere week kreeg zij een mooie Hollandsche krant met plaatjes, en iedere maand een mooi boek, maar dat moest zij dan later weer doorzenden naar andere oud-leerlingen.

Moertinah had nu slechts één wensch: ook naar de school van Joe Soewarni te mogen gaan.

Toen de gasten vertrokken waren en zij op haar bed lag, kon zij maar niet slapen, zij moest aldoor denken aan de school en hoe graag zij daarheen zou willen. Het was lichte maan, het heldere licht viel door de reten van de deur naar binnen, in de verte hoorde zij de kampong ³⁾-honden huilen

1) Joe, verkorting van ajoe, wordt gebruikt tegenover ouderen, die geen moeder zijn.

2) Meisje van goeden stand.

3) Kampong, Javaansche stadwijk.

tegen het maanlicht, en het eentonig getik van de rijst-stampende vrouwen. Maar dit was het niet, wat haar wakker hield. Het was de school en altijd weer de school. Eindelijk sliep zij in en droomde, dat zij met al haar kleine broertjes en zusjes in de school zat en dat er in eens een groote, magere kamponghond naar binnen kwam gewandeld, die het kleinste zusje in zijn bek nam. Vlug ging zij den hond na en wilde haar zusje grijpen, maar zij viel languit voorover en sloeg met haar hoofd tegen den grond. Verschrikt werd zij wakker met een gil, — zij was uit haar bed gegleden en lag op den grond, en had haar hoofd bezeerd.

Den volgenden dag kon zij maar aan niets anders denken, dan hoe heerlijk het wel zou zijn, als zij naar school zou mogen gaan. Zij wou het aan vader vragen. Maar vader had het juist heel druk met bestuurszaken: de kleurige pajong werd al vroeg afgestoft en gereed gezet en dan wist het kleine ding wel, dat zij niet te veel aan vaders hoofd moest zeuren.

Maar eenige dagen later vertelde de Regent, dat hij een brief had gekregen van zijn neef en ook een van Joe Soewarni om te bedanken voor de vriendelijke ontvangst. „Zoo'n keurigen brief van Soewarni, je kan wel zien, dat zij goed onderwijs heeft ontvangen en zij stuurt er een prospectus van de school bij, waar zij geweest is, dat is aardig! Dat zijn mooie gebouwen, zie maar, en er zijn 80 Javaansche meisjes intern in twee verschillende afdelingen, allemaal prijaji-meisjes. Meisjes van 8 jaar zijn er ook. Zullen we onze Moertinah daar eens heen sturen? Zij is mijn oudste en moet een goede opvoeding hebben, dan kan zij later een goed huwelijk doen.”

Moertinah's hartje klopte van blijdschap, maar toch vond zij het in eens ook weer griezellig, zoo ver van vader en moeder weg, heelemaal alleen; maar ze zei alleen, dat zij het heerlijk vond.

De Regent moest toch voor bestuurszaken in de stad Jogjakarta zijn en zeide, dat hij met de Raden Ajoe en gevolg tegelijkertijd de Koningin-Wilhelminaschool wilde gaan zien en over Moertinah spreken.

Reeds vroeg in den morgen zag Moertinah ze vertrekken.

Het was een heele optocht en de pajongs op lange stokken werden megedragen. Het mooie, gedreven koperen sirihstel ging ook mede en werd moeder achterna gedragen, keurig op de open handpalm, die naar achteren over den schouder was gedraaid. Ze tuurde ze nog lang na . . . het zou lang duren, voordat zij terugkwamen, en dan was het beslist.

De dag duurde lang. Het spelen wilde maar niet recht lukken, en zij was al zoo dikwijls bij de beesten geweest, en dan weer onder de galerij neergehurkt bij de vrouwen, die, voor het batikraam gezeten, mooie figuren met was schilderden op het gespannen katoen. „mBok ¹⁾ mag ik ook eens probeeren?” vleide zij. „Weineen,” zei de vrouw, „dan zou je mijn mooie patroon bederven, het is heel moeielijk om de was zoo heel dun uit het batikdopje te laten vloeien; maar je bent nu bijna 8 jaar, dan kom je gauw bij ons om het te leeren.”

Maar eindelijk was de dag dan toch om en wist zij het heerlijke nieuws: vader en moeder hadden afgesproken, dat zij na de groote vacantie op de Koningin-Wilhelminaschool zou komen. Vader zou haar zelf gaan brengen naar Jogjakarta, waar zij eerst bij een oom en tante, die ook een dochter op de school hadden, in huis zou komen, om als dagleerling de school te bezoeken. Ging alles goed, dan kon zij later kostleerling worden.

Eindelijk was de lang verwachte dag daar en Moertinah vertrok uit de kaboepatèn naar het huis van haar oom en tante. Spoedig had zij vriendschap gesloten met de twee jaar oudere Roesdiah, die haar altijd maar weer vertellen moest van de school, totdat zij eindelijk samen op een morgen heel vroeg naar Gondokoesoeman gingen, de poort van den witten muur doorstapten en in den grooten tuin van de school stonden. Allemaal Javaansche meisjes zag ze, kleintjes en grootere, en daar tusschenin de Hollandsche juffrouwen in haar witte japonnen, die alle meisjes na de vacantie hartelijk verwelkomden. De meeste meisjes spraken Hollandsch met de juffrouwen, maar gelukkig hoorde ze de hoofdonderwijzeres ook Javaansch spreken met de kleineren. Met die kleintjes

¹⁾ mBok, aanspraak tot getrouwde vrouw, die moeder is.

moest zij natuurlijk meê naar binnen, en weldra zat zij in een bank, had zij net als de anderen de handen gevouwen op den lessenaar en luisterde naar wat de Hollandsche juffrouw ging vertellen. Het was uit een dik, groot boek, maar de juffrouw behoefde er niet in te kijken, en vertelde maar uit het hoofd. Het was een heel mooie geschiedenis van een vader met twaalf zonen, en van één, Joesoep, hield hij het allermeeste, en gaf hem een mooien sarong met veel kleuren, veel mooier dan aan de anderen, en toch was hij niet de oudste. En op een nacht droomde Joesoep zoo'n wonderlijken droom, dat de zon en de maan en elf sterren zich voor hem bogen, en dat er schooven met padi¹⁾ op het veld waren, dat Joesoeps schoof staan bleef, maar dat de schooven van zijn broeders zich voor zijn schoof bogen. Moertinah had goed geluisterd, zij vond het prachtig. En toen de juffrouw het boek dicht deed en zeide: „Nu kinderen, morgen zullen wij zien, of Joesoeps droom uitkwam,” riep een meisje naast haar: „Ja, natuurlijk komt het uit, droomen komen altijd uit; laatst, juffrouw, heeft mijn groote broer gedroomd, en dat kwam ook uit.” — „Ja, juffrouw,” riep een ander, „mijn vader heeft ook gedroomd en dat kwam ook uit.” Moertinah durfde nog niets zeggen, maar bleef de juffrouw maar aankijken, die had dan ook blond krullend haar en blauwe oogen, net als de poesen, dacht zij; toch vond zij haar heel lief.

Om half tien was er een half uur vrij. Moertinah, die thuis zoo vroeg niet had kunnen eten en van Tante haar ontbijt had meegekregen, had nu wel honger en at haar rijst op. Toen kon zij nog even met de andere kleine meisjes buiten loopen. Roesdiah wees haar, hoe de kostmeisjes allen aardige tuintjes hadden om in te zaaien. Ze moesten die tuintjes zelf netjes houden en leeren, hoe ze de planten en bloemen moesten onderhouden.

Om tien uur luidde een bel en gingen ze naar binnen; de les begon weer en om elf uur was het afgelopen en kon Moertinah naar huis terug. Later mocht zij langer blijven en

¹⁾ rijstaren.

nog later: dan mocht zij heelemaal blijven. O, wat zou dat heerlijk zijn!

Na de Nieuwjaarsvacantie was Moertinah reeds zoo goed gewend, dat zij niet meer bij haar Oom en Tante terugkwam, maar intern op de school bleef.

Zij moest nu slapen met andere kleintjes op een groote slaapzaal in een bed met witte klamboes ¹⁾, op een matje met een kussen onder haar hoofd en een dunne wollen deken om over zich heen te trekken, als het 's nachts koud was. Zij kreeg ook een plank in een kast, waar ze haar sarongs en baadjes en ondergoed netjes moest opbergen. Er sliep op die zaal één ouder meisje, Joe Totik, die er al lang was en die voor de kleintjes zorgde.

's Morgens om half zes begon de dag. Dan riep Totik ze allemaal, deed hardop een kort morgengebed en daarna gingen ze één, twee, drie naar de badkamer om te baden. Daar was een groote steenen kuip vol heerlijk, frisch water. Op den rand van die kuip lag een schepje, waarmee het water uit de kuip geschept en over het ingezepte lichaam geworpen werd. In vijf minuten was het klaar en kon, wie volgde, gaan. Er was een heele rij van zulke badkamers naast elkaar, er waren dan ook heel wat meisjes om te baden,

En dan de juffrouwen, die hoorde je altijd aankomen, want die liepen op schoenen of sloffen, en niet, zooals de Javaansche meisjes, op bloote voeten.

Totik, die zelf heel vlug klaar was, hielp de kleintjes nog een beetje met kleeden, opruimen van de kamer, enz, en om half zeven zat Moertinah in de eetkamer tusschen haar vriendinnetjes aan het ontbijt, bestaande uit droge rijst, een stukje ei en wat groenten met scherpe peper klaargemaakt, en thee.

„Wie is dat?” vroeg zij aan haar buurmeisje, wijzende op een groot portret aan den muur. „Dat is Koningin Wilhelmina van Holland, naar wie onze school heet. Als Hare Majesteit jarig is, hebben wij altijd groot feest,” was het antwoord.

Toen het ontbijt gebruikt was, vertelde de juffrouw, dat er een groote kist uit Holland was gekomen, waarin allerlei mooi

¹⁾ Gordijnen van tulle om de muggen buiten te houden.

speelgoed, heerlijke spelletjes en handwerkjes zaten. „Zeker van Koningin Wilhelmina,” dacht Moertinah.

Haar buurmeisje stak den vinger op en riep: „Van wie, juffrouw?”

„Van lieve dames uit Holland, die veel van de school houden. Er zijn ook poppen bij in echte Hollandsche kleeren, die je kunt aan- en uittrekken.”

Na de ochtendlessen om kwart voor één kwamen de meisjes weer in de eetkamer om nu voor het middagmaal rijst met verschillende toespizzen te eten. Moertinah had gezien, hoe een paar der oudere meisjes gedekt hadden, en dat de juffrouw had nagekeken of er niets ontbrak. Na het eten tot half vier gingen ze rusten op bed of stil zitten handwerken of naaien. Dan weer baden en een schoon baadje aantrekken. Het is ook zóó warm!

Nu waren er geen lessen meer en mochten de meisjes de kist uit Holland helpen uitpakken. Moertinah stond met groote oogen te kijken naar al het moois, dat er uitkwam: doozen met fröbelwerk — zoo'n mooi kleurig matje had zij al eens gevlochten en voor moeder mee naar huis mogen nemen —, allerlei spelletjes, gekleurd papier, veel oranje, leesboeken voor de oudere meisjes, prentenboeken voor de jongeren, en dan twee groote poppen, een jongetje en een meisje met blauwe poesenoogen en wit haar. Moertinah had wel dadelijk zoo'n pop willen medenemen, maar de juffrouw zei: „Die gaan in de kast bij de andere poppen en als het eens feest is, mag je er mee spelen.”

„Juffrouw, wanneer is het feest?” vroeg er een.

„Over drie weken, als het hoofd der school jarig is. Tot zolang bewaren wij alles, ook het gekleurde papier,” zeide de juffrouw met een knipoogje naar de oudste meisjes. Later vertelde Totik op de slaapkamer, dat de oudste meisjes van het gekleurde papier slingers mochten plakken om de kamer te versieren, heel stilletjes, dat de jarige er niets van bemerkte. Maar het oranjepapier moest bewaard blijven tot den verjaardag van H. M. Koningin Wilhelmina en dan mochten alle meisjes klein en groot helpen.

Toen de kist uitgepakt was en alle schatten weggeborgen,

zei Moertinah: „Juffrouw, Holland is heel rijk, daar wonen geen arme menschen, zooals bij ons hier, wel?”

„O ja, die wonen in Holland net zoo goed, hoor,” lachte de juffrouw.

Nu ging zij met de juffrouw nog een beetje wandelen door de mooie tamarindelaan naar de kali, ¹⁾ waar zij, op de brug staande, naar beneden konden zien. Daar diep onder ze stroomde de breede rivier over de groote bergsteenen. Aan den kant zag zij de Javaansche vrouwen zich baden met haar kleine bruine kindertjes naast zich. Nat en proestend gooiden zij elkaar met water. Een eind verder was een buffel aan het baden, alleen zijn kop met lange horens maar boven water, en een kleine Javaansche jongen zat, zonder iets aan, boven op zijn rug, en baadde mee.

Nu liepen zij de nieuwe wijk door, waar allemaal mooie huizen van Hollanders stonden en kwamen terug langs het zendingshospitaal, en de juffrouw vertelde, dat daar zieke Javaansche menschen geholpen en verpleegd werden. Net kwam er een moeder uit met haar kindje in haar slendang ²⁾, het zat op moeders heup en aan iederen kant hing een beentje, en moeders slendang gaf hem een heerlijk steuntje in zijn ruggetje.

„Wie is die toewan? ³⁾” vroeg Moertinah.

„Dat is toewan-dokter, die alle zieke Javanen helpt.”

Nu hoorde zij, hoe de moeder den toewan-dokter bedankte, dat hij haar en haar kindje geholpen had. Toen moesten zij weer naar huis voor het avondeten, en naar bed.

Onze kleine Moertinah is vele jaren op de Koningin-Wilhelminaschool gebleven; van een kleintje werd zij een oudere en eindelijk de oudste. Zij had leeren lezen en had nu haar eigen Bijbel, waarin zij de mooie geschiedenissen, die de juffrouw vertelde, kon nalezen, en die zij had liefgekrepen. Zij was nu zelf hoofd van een slaapzaal, hielp de kleintjes met kleeden, opruimen, gaf ze een bestraffing, als ze ondeu-

¹⁾ Rivier.

²⁾ Lange sjerp.

³⁾ Mijnheer.

gend waren, troostte ze, als ze bedroefd waren en deed ook het morgengebed met ze. Ook mocht zij de juffrouwen helpen met allerlei, b.v. adressen schrijven voor de een en dertig exemplaren van Timotheüs, die naar de oudleerlingen werden gezonden. Alles vond zij even heerlijk, alleen één ding was heel naar: dat zij nu binnen kort de school moest verlaten.

„Dan ben ik toch een *oud-leerling*, hè juffrouw?”

„Ja zeker, Moertinah, en je mag altijd terugkomen, zelfs blijven logeeren als je wil, en als je in moeilijkheden bent of verdriet hebt, mag je altijd schrijven, hoor. En wij zullen je niet vergeten, maar voor je blijven bidden, dat je den Heere Jezus mag blijven liefhebben en Hem trouw dienen. Hij gaat met je mede, waarheen je weg ook leiden mag.”

J. H. KUYPER.

AANTEEKENINGEN.

De Koningin-Wilhelminaschool te Jogjakarta is een Christelijke school voor meisjes uit den Javaanschen adelstand. Het hoofd der school is Mej. H. J. Wellensiek, die in 1907 in een klein huurhuis een dagschool begon.

Het was in een tijd, toen er nog niet, zooals nu, vraag was naar Hollandsch onderwijs, allerminst voor het Javaansche meisje. Door de school heel streng uitsluitend voor meisjes uit den adelstand te houden, heeft zij langzamerhand het vertrouwen van de hoogere standen gekregen, die zich nooit met het gewone volk vermengen en daardoor voor de gewone zending zoo héél moeilijk te bereiken zijn.

Thans is de Koningin-Wilhelminaschool een bloeiende school, met twee internaten, waar tachtig meisjes ondergebracht zijn.

Mej. H. J. Wellensiek is nog altijd het hoofd, en heeft het volle vertrouwen van de Javaansche bevolking, evenals de liefde van haar onderwijzeressen en haar meisjes.

De school staat onder een bestuur in Indië, en in Holland is een Comité van Bijstand, dat gelden verzamelt en de onderwijzeressen zoekt en uitzendt en verder op allerlei wijzen met de school medeleeft, zooals blijkt uit het zenden van kisten, enz.

Het Christelijk karakter der school schijnt geen bezwaar op te leveren bij den Javaan.

Slechts een enkelen keer gebeurt het, dat kinderen zelf bang zijn hiervoor. Zoo kwam eens in de vijfde klas een nieuwteling, die heel schuw om zich heenkeek; en toen ze bij haar buurmeisje een Bijbel in 't kastje zag liggen en hoorde, dat het een boek was, waaruit men kon leeren, hoe je Christen kon worden, liep ze heel verschríkt naar de

onderwijzeres en zeide, dat haar vader zeker niet wist, dat je hier Christen moest worden en ze wilde maar liever naar huis terug. Natuurlijk liet Mej. Wellensiek haar gaan. 's Middags werd ze door haar vader teruggebracht. Hij wist heel goed, wat voor een school het was, een nichtje van hem was er ook geweest. Toch heeft het weken geduurd, vóórdat het kind haar oogen durfde sluiten onder het bidden. Zij was bang, dat, als ze dát deed, ze dan Christen zou worden.

Er is geen leerplicht op Java, dus geen wet, die de ouders dwingt de kinderen naar school te zenden. En daar, als regel, in een Javaansch gezin, het kind baas is, komen de meeste leerlingen uit eigen beweging, omdat ze graag willen leeren. Daardoor is de leergierigheid en de ijver in een Javaansche school zooveel intenser dan soms in een Hollandsche. Daarbij komt, dat een Javaan een aangeboren beleefdheid heeft tegenover al wat ouder en hooger en al wat Hollander is. Daarom is er ook steeds een uitstekende orde op school.

J. H. K.